

Ніколаєску І. О.,

доцент кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів Комунального навчального закладу "Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради", кандидат педагогічних наук

Рецензент: Гнезділова К. М.,

професор кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧА СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті в контексті підвищення вимог до професійної діяльності викладацького складу закладів післядипломної освіти розкрито питання здійснення науково-методичного супроводу професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами ІКТ, виявлено дієві форми науково-методичного супроводу, що сприяють ефективності процесу професійно-педагогічної самореалізації.

Ключові слова: науково-методичний супровід, професійно-педагогічна самореалізація, викладач системи післядипломної освіти, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. У контексті сучасних освітніх змін, зокрема й у системі післядипломної педагогічної освіти, викладач працює в нових соціокультурних умовах, що спрямовують його професійно-педагогічну діяльність на реалізацію багатовекторної її структури, у якій чільне місце посідає професійно-педагогічна самореалізація, яка нині наповнюється інноваційним змістом.

Провідною технологією здійснення професійно-педагогічної самореалізації викладача в умовах післядипломної освіти є систематичне, комплексне здійснення науково-методичного супроводу, що дозволяє вирішити проблеми курсового й міжкурсного періодів, забезпечити неперервність професійного зростання та самовдосконалення викладачів за індивідуальними освітніми траєкторіями, активне використання новітніх засобів ІКТ, засвоєння інноваційних ролей і функціональних обов'язків у наданні освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На актуальності та значущості проблеми, пов'язаної із самореалізацією особистості в освітньому просторі, наголошено у працях таких учених, як І. Бекешкіна, Т. Вівчарик, Л. Мова, В. Муляр, М. Недашківська, Г. Нестеренко, В. Радул, Л. Рибалко, Л. Сохань, В. Тихонович, А. Фоменко, Н. Шульга та інших. У їх напрацюваннях обґрунтовано нові концептуальні підходи до вищої освіти, указано способи подолання консерватизму освітян, виокремлено проблему самореалізації суб'єктів навчального процесу у вищій школі як самостійну й першочергову.

Аналіз сучасних досліджень із проблеми супроводу (Н. Битянова, О. Газман, Г. Давидова, О. Казакова, М. Полянський та інші) дав можливість з'ясувати, що науково-методичний супровід є самостійною сферою педагогічної діяльності викладачів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зміни, які відбуваються в системі післядипломної освіти, потребують уваги до організації та управління навчальним процесом у закладах післядипломної освіти, підвищення фахової майстерності та професійної компетентності викладачів, матеріально-технічного супроводу здійснення професійної діяльності, активного застосування інноваційних форм і методів роботи, зокрема застосування засобів ІКТ, що важливо для здійснення професійно-педагогічної самореалізації. Ефективність забезпечення цих вимог неможливо розглядати без урахування обставин, у яких вони діють, тому якість професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій певною мірою залежить від здійснення комплексного науково-методичного супроводу.

Мета статті полягає в розкритті напрямів науково-методичного супроводу професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами ІКТ з урахуванням компетентнісного досвіду, професійної кваліфікації, якості професійно-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогічній науці до проблем супроводу педагога зверталися багато вчених. Зокрема, А. Мудрик [1] трактує супровід як особливу сферу діяльності педагога, спрямовану на залучення підлітка до соціально-культурних і моральних цінностей, необхідних для самореалізації й саморозвитку. Продовженням думки вченого є теза М. Бітянкової [2], яка вважає, що супровід – це система професійної діяльності педагогічної спільноти, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психологічного розвитку в ситуаціях взаємодії. Таким чином, супровід як педагогічне поняття є особливим різновидом взаємодії з метою створення сприятливих умов розвитку суб'єктів взаємодії та сприяє у прийнятті рішень учасників навчального процесу.

У сфері післядипломної освіти провідною умовою ефективної професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами ІКТ є **науково-методичний супровід як цілісна, системно організована діяльність, у процесі якої створюються сприятливі умови для наукового й методичного зростання викладачів, здійснення їхньої професійно-педагогічної самореалізації.**

На думку Н. Радіонової [3], науково-методичний супровід у сфері професійної освіти повинен забезпечувати вирішення таких проблем, як-от: діагностувати сутність проблеми та знаходження методів і способів її вирішення; обговорення варіантів вирішення проблеми та вибору найбільш доцільного способу її вирішення; надання первинної допомоги на етапі реалізації плану рішення. Тому, на нашу думку, способами й засобами організації такої діяльності можуть слугувати сучасні технології, методи і прийоми, форми організації навчання, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, дистанційна та очно-заочна форми навчання, інтерактивна гра, освітній діалог, педагогічний діалог, фокус-групи, тьюторство, корпоративна взаємодія та інші. Важливо, що ці форми та методи мають рефлексивну основу як необхідний елемент і показник якості взаємодії в системі післядипломної освіти.

Ураховуючи специфіку освітнього процесу закладів післядипломної освіти та особливості професійно-педагогічної діяльності викладача, вважаємо, що дієвими формами науково-методичного супроводу професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти на основі використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій є такі:

- організація науково-методичної підтримки (консультування, тьюторство, участь у роботі науково-методичних творчих груп, загальноінститутських семінарів та круглих столів тощо). Цей напрям має інформаційно-консультаційний характер та може використовуватися як у курсовий, так і міжкурсний періоди;
- створення, функціонування й підтримка організаційних (робота ресурсних кабінетів або інформаційних центрів) і фасилітативних умов для участі науково-педагогічних кадрів у

різноманітних науково-методичних заходах, зокрема – стажуванні, науково-практичних конференціях, науково-методичних об'єднаннях, науково-педагогічних студіях, фестивалях педагогічних інновацій, міжінститутських телемостах тощо);

– надання організаційно-методичної підтримки (тьюторство) для викладачів, які здійснюють науково-дослідницьку діяльність у межах аспірантури/докторантури або є науковими керівниками дослідно-експериментальної роботи, що здійснюють загальноосвітні навчальні заклади;

– організація інформаційно-методичної та наукової забезпеченості самоосвітньої діяльності викладачів (створення кабінетів, інформаційних центрів, які мають так званій "банк науково-методичних знахідок" у формі науково-методичних та інформаційно-комунікаційних матеріалів – періодичних видань, підручників, відеозаписів, комп'ютерних програм, – що сприяють самостійній роботі та слугують підготовчим базисом для самоосвітньої діяльності. Останнім часом набула поширення така форма науково-методичного супроводу, як скайп-супровід – форма віддаленого покрокового індивідуального консультування або навчання через скайп).

Розбудова зазначеної вище цілісної системи науково-методичного супроводу має ґрунтуватися на засадах **науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, принципах андрагогіки і гуманізму, акмеології і синергетики, менеджменту й маркетингу**. За врахування зазначених принципів процес професійно-педагогічної самореалізації викладача стає взаємодією рівноправних партнерів, творчою лабораторією спільних творчих пошуків та ідей.

Складовою науково-методичного супроводу професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій є **педагогічна фасилітація** як двосторонній процес взаємовпливу учасників комунікативної взаємодії, за якого відбувається спільне особистісне і професійне зростання, розвиток суб'єктності викладачів.

Передусім наголосимо, що до наукового обігу термін "**фасилітація**" (від англ. – to facilitate – допомагати, полегшувати, створювати сприятливі умови) уперше був уведений К. Роджерсом [4], який витлумачив сутність цього феномена як підтримку, допомогу й водночас стимулювання педагогом процесу розвитку й саморозвитку особистості як суб'єкта власного життя, сприяння вільному й самостійному вибору та прийняттю рішень вихованцями, їхньому активному функціонуванню та особистісному зростанню.

І. Жижина [5] наголошує, що педагогічна фасилітація є складним інтегративним утворенням, розвиток якого під час оволодіння професійною діяльністю обумовлений індивідуально типологічними й соціальними чинниками життєдіяльності вчителів.

Узагальнюючи позиції дослідників та адаптуючи їх напрацювання щодо фасилітативної взаємодії до нашого дослідження [5; 6; 7; 8], виокремимо такі **особливості педагогічної фасилітації**, які, на нашу думку, відображають результативність професійно-педагогічної самореалізації викладача:

– співпраця: взаємодія викладачів ґрунтується на розумінні й підтримці. Організація діяльності та взаємодії спрямована на конструктивне вирішення професійно-педагогічних завдань;

– власна позиція: за кожним учасником взаємодії визнається право на власну думку, позицію, що має на увазі щире зацікавлення думкою інших і ненав'язування власних суджень;

– індивідуальність та рівність: кожен суб'єкт визнається неповторною особистістю, рівною серед інших у прояві своєї індивідуальності;

– саморозкриття: фасилітатор педагогічно грамотно й відкрито виявляє свої почуття й емоційні переживання, знімаючи психологічні бар'єри відчуженості між учасниками взаємодії;

- залучення кожного до спільної діяльності (партисипативність): співучасть в організації діяльності, спільне прийняття рішень про форми, способи й норми здійснення взаємодії, колективна відповідальність за прийняті рішення;
- організація освітнього простору: фасилітативна організація освітнього простору дозволяє вільно встановлювати зоровий контакт, виконувати спільні дії, обмінюватися вербальними й невербальними засобами комунікації, емоційними станами, забезпечуючи зворотний зв'язок і взаєморозуміння.

Базуючись на результатах наукового пошуку Є. Врублевської та О. Фісун [9], нами було рекомендовано викладачам експериментальних закладів у процесі педагогічної фасилітації професійно-педагогічної самореалізації налагоджувати таку педагогічну взаємодію, яка надихатиме і спонукатиме їх до інтенсивної, свідомої самозміни відповідно до особистісно пріоритетних сенсів життєдіяльності у всіх сферах суспільного життя, що, у свою чергу, сприятиме активізації їхнього цілеспрямованого і продуктивного саморозвитку. Для цього необхідно було забезпечити постійну допомогу кожному викладачеві в усвідомленні власної самоцінності, підтримку його прагнення до самореалізації, сприяння його особистісному зростанню, розкриттю здібностей і потенційних можливостей у всіх сферах життєдіяльності [10].

На основі аналізу праць учених [7; 9; 10] педагогічну фасилітацію професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти розглядаємо як **неперервний творчий процес, спільний пошук викладачів, суб'єкт-суб'єктну взаємодію, спрямовану на узгодження зовнішніх чинників із внутрішніми ресурсами особистості, що забезпечує зміни в її свідомості та поведінці**. Такий підхід до налагодження міжособистісних взаємовідносин, за нашими переконаннями, забезпечує саморозвиток і самореалізацію викладача, спонукає його до активних зусиль щодо розкриття власних внутрішніх активів.

Зауважуємо, що діяльність викладача-фасилітатора на формувальному етапі експерименту спрямовувалась на розвиток таких важливих якостей, які сприяють ефективності професійно-педагогічної самореалізації, а саме:

- *атрактивності* – бажання людини формувати позитивне ставлення до себе, що базується на власному позитивному почутті до інших людей (щирості, відкритості, емпатійності);
- *толерантності* – уміння без роздратування позитивно ставитися до думок, поглядів, звичок інших людей;
- *асертивності* – комплексного почуття впевненості в собі та власних силах.

Для вирішення цих завдань та завдань формувального етапу експерименту викладачам запропоновано тренінг асертивної поведінки як компонент фасилітативної взаємодії та системи перспективних завдань, які викладач ставить для власного досягнення: недооцінювання призводить до втрати самоповаги та формування комплексу неповноцінності, а переоцінювання власних можливостей – до виникнення комплексу зверхності, що проявляється у зневажливому ставленні до інших.

Ефективним методом науково-методичного супроводу є **педагогічний коучинг** (від англ. *coaching* – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей, підготувати до вирішення певних завдань) як система андрагогічних, акме-синергетичних принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу [11].

Педагогічний коучинг передбачає системність, вертикальну й горизонтальну цілісність неперервного освітнього процесу; інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти, навчальної, практичної і самоосвітньої діяльності; урахування змісту навчальних потреб педагога на різних стадіях життєвого циклу; єдність професійної, загальної й гуманітарної освіти тощо.

В основі педагогічного коучингу – ідея про те, що кожна особистість неповторна, відрізняється власними потребами, цілями, інтересами, мотивами, задоволення яких передбачає індивідуальні способи, форми, підходи до підвищення професійного та особистісного рівня. Тобто кожен педагогічний працівник є осердям навчального процесу в системі післядипломної освіти, цілісним суб'єктом професійної діяльності, активним, вільним і відповідальним у проектуванні, здійсненні та творчому реформуванні власного професійного розвитку.

У результаті застосування методу педагогічного коучингу в системі післядипломної освіти кожен науково-педагогічний працівник має навчитися такого: проектувати особистісно значущу систему самоорганізації та саморозвитку, самостійно планувати розвиток педагогічної майстерності з урахуванням власних педагогічних здібностей, якостей і потенційних можливостей, потреб і запитів; визначати найближчі й подальші перспективи розвитку; вести самостійний творчий пошук професійно значущої інформації; використовувати власний досвід (соціальний, професійний, особистісний) у якості джерела навчання; бути зорієнтований на досягнення стану "акме"; витримувати конкуренцію на ринку освітніх послуг інформаційного суспільства; активно впроваджувати освітні національні проекти тощо.

Застосування в ході дослідно-експериментальної роботи педагогічного коучингу для підвищення ефективності професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами ІКТ сприятиме усвідомленню необхідності професійного зростання за індивідуальною освітньою траєкторією відповідно до інноваційних викликів суспільства та освіти; здійсненню рефреймінгу проблем (особистих, навчальних, професійних); розвитку і вдосконаленню метакомпетентності та предметних компетентностей, набутих професійно значущих компетенцій; адекватному оцінюванню власного рівня розвитку педагогічної майстерності в системі післядипломної педагогічної освіти; вибудовуванню та реалізації як власних програм саморозвитку й самовдосконалення (акмеограма, індивідуальна освітня траєкторія, проект персональної ефективності) відповідно до професійних здібностей, індивідуальних потреб, запитів, так і в межах навчальної групи, педагогічного колективу; проведенню моніторингу досягнення професійно значущих цілей, використовуючи техніку шкалювання; здійсненню розвивального самоаналізу й саморефлексії. Не заперечуючи потенційні можливості інформаційно-комунікаційних технологій, важливими для нашого дослідження вважаємо основні *форми* педагогічного коучингу: он-лайн дискусії, Інтернет-форуми, апробацію сучасних електронних продуктів, упровадження інноваційних проектів тощо.

Висновки із дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, здійснення науково-методичного супроводу як цілісної системи сприяє ефективності професійно-педагогічної самореалізації викладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій та забезпечує реалізацію принципу неперервності, за якого професійно-педагогічна самореалізація викладача розглядається як процес протягом всієї педагогічної діяльності.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у створенні та активному використанні віртуальних форм методичної роботи як координаційних центрів інформаційно-комунікаційного середовища, які впливають на результативність професійно-педагогічної самореалізації викладачів системи післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учебн. [для студ. пед. вузов] / А. В. Мудрик ; под ред. В. А. Слостенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2000. – 200 с.
2. Битянова М. Р. Практическая психология в школе / М. Р. Битянова. – М. : Совершенство, 1997. – 296 с.

3. Радионова Н. Ф. Исследование проблем высшего педагогического образования как путь совершенствования многоуровневой подготовки специалиста в сфере образования / А. П. Тряпицына, Н. Ф. Радионова // Подготовка специалиста в области образования : Научно-исследовательская деятельность в совершенствовании профессиональной подготовки : коллективн. моногр. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 1999. – Вып. VII. – С. 7-17.
4. Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Д. Фрейберг ; науч. ред. и авт. предисл. А.Б. Орлов / пер. с англ. А. Б. Орлова, С. С. Степанова, Е. Ю. Патяевой. – М. : Смысл, 2002. – 527 с.
5. Жижина И. В. Психологические особенности развития фасилитации педагога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Жижина Инна Владимировна. – Екатеринбург, 2000. – 153 с.
6. Авдеева И. Н. Психологическая характеристика фасилитативных педагогических технологий. Часть 1: Субъектная направленность / И. Н. Авдеева // Горизонты образования. – №2 (35). – 2012. – С. 37–43.
7. Кондрашихіна О. О. Формування здатності до фасилітаційних впливів у майбутніх практичних психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / О. О. Кондрашихіна. – К., 2004. – 20 с.
8. Шахматова О. Н. Педагогическая фасилитация : особенности формирования и развития / О. Н. Шахматова // Научные исследования в образовании. – 2006. – № 3. – С. 118–125.
9. Врублевская Е. Г. Педагогические условия развития у педагога способности к фасилитирующему общению в процессе его профессиональной деятельности (на материале учреждений дополнительного образования детей) : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец.13.00.01 "Общая педагогика" / Е. Г. Врублевская. – Хабаровск, 1999. – 21 с.
10. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен [Електронний ресурс] / О. В. Фісун // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – 2010. – Випуск 34. – С. 133–139. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO.
11. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности / Дж. Уитмор ; пер. с англ. – М. : Международная академия корпоративного управления и бизнеса. – 2005. – 161 с.

Николаеску И.А. Научно-методическое сопровождение профессионально-педагогической самореализации преподавателя системы последипломного образования средствами информационно-коммуникационных технологий

В статье в контексте повышения требований к профессиональной деятельности преподавательского состава учреждений последипломного образования раскрыты вопросы осуществления научно-методического сопровождения профессионально-педагогической самореализации преподавателя системы последипломного образования педагогических работников средствами ИКТ, выявлены эффективные формы научно-методического сопровождения, способствующие результативности процесса профессионально-педагогической самореализации.

Ключевые слова: научно-методическое сопровождение, профессионально-педагогическая самореализация, преподаватель системы последипломного образования, информационно-коммуникационные технологии.

Nikolaesku, I. A. Scientific and Methodological Support Professional and Educational Self-Realization of Teacher Postgraduate Education Means of Information and Communication Technologies

In an article in the context of increasing demands for professional activity of teaching staff of institutions of postgraduate education revealed issues in the implementation of scientific and methodological support for professional-pedagogical self-teacher system of postgraduate education of teachers of ICT tools found effective forms of scientific and methodological support to facilitate the effectiveness of the process of professional and pedagogical realization.

Key words: scientific and methodological support, professional-pedagogical self-realization, teacher of postgraduate education, information and communication technologies.